

ספטמבר-דצמבר 2023 ■ חס' 145 שנה 32

למד ושנה אה

Homunkulus Auszug der Juden

גלויה אוסטריית משנת 1910 הקוראת לגירוש היהודים.
ראו מאמר בעמוד 8

נושאון - בטאון איל"ת - אגודה ישראלית לבולאות תמטית
עורך: יורם לוביאניקר מזכיר המערכת: רן ברש
עריכה גרפית: הדי אור
דוא"ל: noson.ed@gmail.com
בית יואל, נמל תל אביב 40, תל אביב 6350671
Nos'on ISSN 0792-6448

תוכן העניינים:

	דבר העורך	עמ' 2
	התפתחות המצנח עד מלחמת העולם ה-1	עמ' 3
יצחק ברק	יהודים לא רצויים פה	עמ' 8
לורנס פישר	להרוג את המפלצת	עמ' 13
מנחם לדור	כלבים מטילי אימה	עמ' 21
אריק שורץ	סיפורי מעטפות	עמ' 25
יורם לוביאניקר	הגדרה קולעת בול	עמ' 28
	פתרון החידה הבולאית מהגליון הקודם	עמ' 30
	חידה בולאית	עמ' 32

ועד האגודה והפעילים:

יו"ר: יצחק ברק (השחר 34, ראשון לציון 7521640, 054-5314568, ifib@inter.net.il)
סגן יו"ר: מנחם לדור (ת.ד. 340, הר אדר 9083600, 054-4825007, ladorm@gmail.com)
מזכיר וגזבר: רן ברש (היורה 1, ת.ד. 8486 גן יבנה 7086131, 052-5250780, ranb2000@gmail.com)
עורך "נושאון": יורם לוביאניקר (נמל תל אביב 40, תל אביב 6350671, 054-5402723, lubianiker@gmail.com)
חבר ועד: יהושע מגר (אשטרם 44, ראש פינה 12000, 052-8802725, jmagier@netvision.net.il)
חבר ועד: יהושע טילמן (דרך עכו 97א', קרית מוצקין 2637324, 054-9067030, 013.net@b48705544)
ועדת ביקורת: יוחנן מירז (יו"ר), שלמה וורגן, גל שפרון.

שירותים לחברים: "נושאון" – שלוש פעמים בשנה, "נושאונט" – שלוש פעמים בשנה, שירותי ספרייה תימאטית, מפגשים, סמינרים והרצאות, צוות מומחים, "שבל" (ביטאון התאחדות בולאי ישראל).

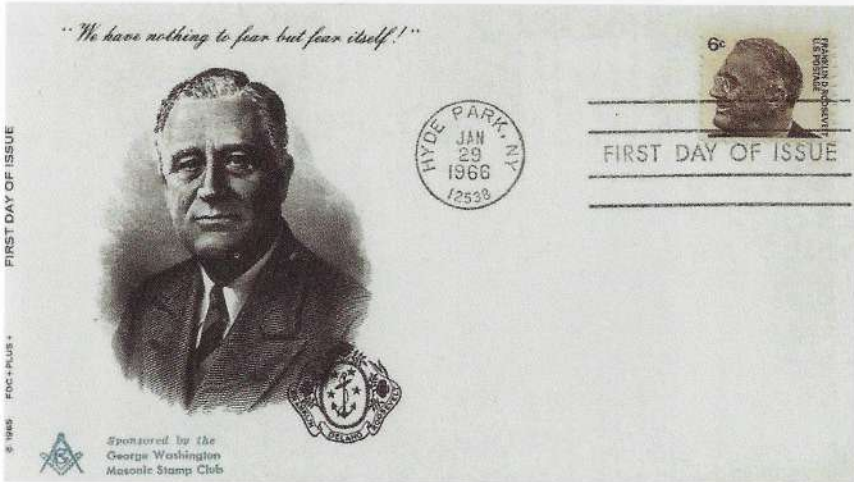
דמי חבר (2023): מבוגר – 160 ₪, נוער – 80 ₪.

תאריך אחרון למשלוח חומר לחוברת הבאה: 1.12.2023

דבר העורך

שלום לכם,

החוברת שלנו מוקדשת הפעם לשנאה ולפחד, ולהתגברות על הפחד. המאמר הראשון, פרי עטו של **יצחק ברק**, עוסק בהתפתחות המצנח, והוא מוקדש לאלה הגוברים על הפחד ומוכנים לצנוח אל הלא נודע. המאמר של **לורנס פיישר** מוקדש לשנאת הלאום העתיקה ביותר, הלוא היא האנטישמיות. לורנס מראה גלויות דואר מסוף המאה ה-19 ומראשית המאה ה-20 המבטאות את הרצון להרחיק את היהודים מהחברה. **מנחם לדור** מספר על הניסיונות של בני הלאום הגרמני לחסל את הצורך **אדולף היטלר**. ניסיונות אלה מבטאים שנאה עזה לאידיאולוגיה ולמעשים הנאציים, בצד אומץ לב נדיר לפעול בתנאים מאיימים במיוחד. **אריק שורץ** מביא לנו תיאורים של כלבים המטילים אימה על בני אדם, כולם פרי הדימיון האנושי. קריאה מהנה!

מעטפת יום ראשון אמריקאית לבול לזכר הנשיא פרנקלין דלאנו רוזוולט ועליה ציטוט מדבריו: "הדבר היחיד שעלינו לפחד ממנו הוא הפחד עצמו"

ביום שלישי ה-12 בדצמבר יתקיים הכנס השנתי של בולאי ישראל במלון "רנסנס" בתל אביב, בסימן 75 שנה לבולי "דאר עברי". ההשתתפות בכנס דורשת הרשמה מראש ותשלום דמי השתתפות בסך 160 ש"ח. פרטים נוספים ניתן למצוא בעמוד 7 בחוברת זו.

התאחדות בולאי ישראל ממשיכה גם לקיים את מפגשי "בוקר של בולים" שלוש פעמים בשנה. אם יש ברשותכם פריט בולאי מעניין ואתם מוכנים להציג אותו במשך 10-5 דקות אנא צרו איתי קשר.

שלכם,
יורם

התפתחות המצנח עד מלחמת העולם הראשונה יצחק ברק

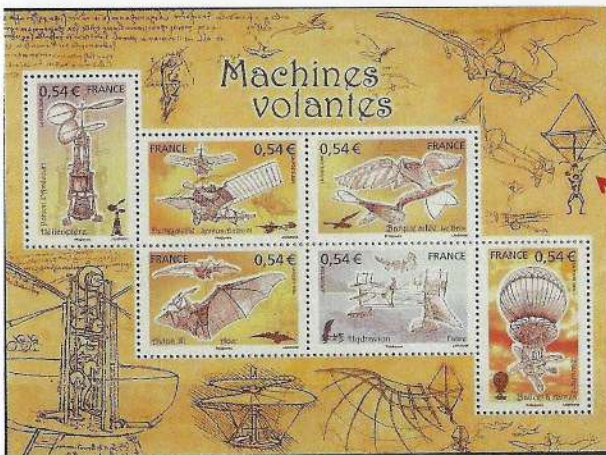

צנחנים במבצע "גרדן מרקט"
במלחמת העולם השנייה

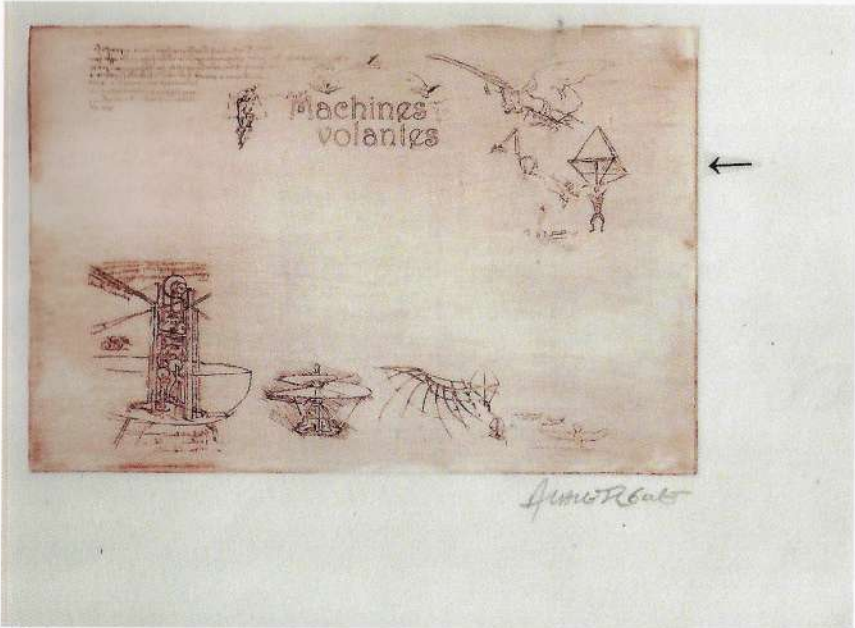
הצניחה היא אחד ממעשי הגבורה האולטימטיביים. לא לחינם זכו חיילי הצנחנים ביוקרה כה רבה! ראשית, על הצנחן להתגבר על פחד הגבהים הטבעי ולקפוץ מגובה רב אל הלא נודע. שנית, עליו להאמין ולקוות שצידו הצניחה לא יכזיב אותו, תקווה המבוטאת היטב במילים "שיפתח עלי". אם מדובר בצניחה בתנאי קרב (למשל, טייס הנאלץ לנטוש את מטוסו) הרי שנוסף לכך החשש מפני מה שעלול לחכות לו על פני הקרקע. להתגבר על פחדים אלה – אין זה דבר של מה בכך!

כידוע, המין האנושי כבש את השמים רק במאה ה-18 עם המצאת הכדור הפורח (ועל כך בהמשך), ולכן עד אז לא הייתה שאלת היכולת לצנח מגובה רב בעלת חשיבות רבה. היא העסיקה, אולי, רק את שוכניהם של מגדלי שמירה על חומות העיר ואת האסירים שנכלאו במגדלים.

הראשון שהגה פתרון לשאלת הצניחה המבוסס על רעיון מדעי היה **ליאונרדו דה וינצ'י**. איש אשכולות זה, שהיה צייר (מונה ליזה!), חוקר הטבע וחוקר גוף האדם היה גם מהנדס רב המצאות. בשנת 1485 הוא שירטט הצעה למצנח בצורת אוהל. ליאונרדו הבין את כוח ההתנגדות של האוויר, והסיק שכוח זה יאט את הנפילה של אדם המחובר למצנח שלו. המצנח היה אמור להיות מבוסס על מסגרת עץ, ומובן שבשל כך לא הייתה לו כל היתכנות מעשית. ליאונרדו היה מודע לכך, ולכן מעולם לא העמיד את המצאתו זו למבחן מעשי, אך עצם הרעיון באותה עת מראה את גאונותו.

השרטוט של ליאונרדו בשובל של בול מקמבודיה ועל גבי גיליונית מצרפת

הגהת אומן של שולי הגיליון הצרפתי הנראה בעמוד הקודם עם חתימת האומן

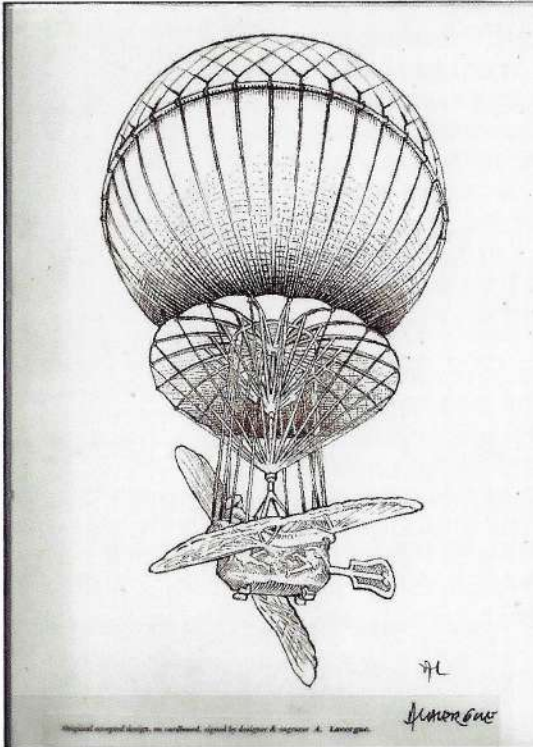

פאוסטו וורנציו - הצנחן הראשון?

המדען האיטלקי **פאוסטו וורנציו** פרסם בשנת 1615 עבודה מדעית רחבת היקף, בה תיאר "56 המצאות ורעיונות" למכונות שונות. אחת ההמצאות הייתה של מצנח בצורת חופה, בהשראתו של ליאונרדו, אשר וורנציו כינה בשם המטעה "האדם המעופף". נטען, כי בשנת 1617 צנח וורנציו בן ה-64 בעזרת "האדם המעופף" ממגדל הפעמונים של בזיליקת סן מרקו בוונציה, אשר גובהו הוא כ-99 מטרים מעל פני הקרקע. הדיווח הוא מאוחר (כ-30 שנה לאחר שהמאורע התרחש, כביכול) ואנו רשאים להטיל ספק במידת מהימנותו.

בשנת 1783 המריאו לראשונה כדורים פורחים: **ז'וזף מונגולפייה** בבלון ממולא אוויר חם **ח'אק שארל** בבלון ממולא מימן. האחרון הגיע לגובה מרשים של כ-2,000 מטר מעל פני האדמה. לראשונה כבש האדם את השמיים, וחיש מהר צצו יצרנים חדשים של בלונים וטייסים חדשים. בד בבד עם ההתפתחות המהירה של השימוש בכדורים פורחים, הגיעו גם אסונות התרסקות. השאלה של פיתוח אמצעי צניחה הפכה עתה משעשוע אינטלקטואלי לשאלה של חיים ומוות.

הגיעו

הבלון של בלאנשר כלל מצנח.
משמאל: ציור האומן המקורי
לבלו זה, חתום על ידי הצייר.

ז'אן-פייר בלאנשר היה אחד מאותם אנשים, אשר פתחו בקריירה של ייצור בלונים והטסתם מיד לאחר המראתו הראשונה של מונגולפייה ב-1783. הוא הפך לטייס מקצועי, שקיים מופעי טיסה ברחבי אירופה ועד לארצות הברית הגיע. בין השאר הוא חצה

בהצלחה בשנת 1785 באמצעות כדור פורח את תעלת למאנש! באותה שנה ערך בלאנשר ניסוי בהצנחת חתול מכדור פורח. לאחר ששמע על כמה אסונות של התרסקות בלונים, הוא פיתח בלון הכולל מצנח, שאמור להיפתח בעת תקלה בבלון הגורמת לנפילתו. ואמנם, המצאתו הצילה את חייו ב-1793, כאשר בלון שהטיס איבד גז וצנח לקרקע. המצנח הציל את חייו!

ממציא המצנח המעשי, זה שאין לו מסגרת קשיחה מסביבו, הוא הצרפתי **אנדרי-ז'אק גרנרין**. המצנח שלו הווה בסיס למצנחים המתקדמים אשר פותחו בהמשך. ב-22 באוקטובר 1797 צנח גרנרין מגובה של 1,000 מטר מעל פריז. אגב, הבול של בורונדי, הנראה כאן משמאל, מציין כי גרנרין נולד בשנת 1792, וזו כמובן טעות. אני יכול להבטיח לקורא, כי גרנרין לא פיתח את המצנח בגיל 5... למעשה, הוא נולד בשנת 1769.

ג'ון ווייז, האווירונאוט האמריקני הידוע, קנה את תהילתו בשנות השלושים של המאה ה-19 כאשר ביצע כ-400 טיסות בבלון, בעיקר לצרכי ראוה. המהנדס והממציא **הנרי סמית** שכנע אותו להוסיף לכדור הפורח שלו מתקן התלוי בתחתיתו, כך שבמקרה של תקלה בבלון הגורמת לצניחתו המהירה לקרקע יהפוך המתקן למצנח. מצנח זה אכן הציל את חייו של ווייז ב-1838, כאשר הבלון שלו איבד גז וצנח במהירות לקרקע. במלחמת האזרחים האמריקנית, בין השנים 1861 ל-1865 שימש ווייז כמפקד יחידת הבלונים של צבא הצפון. הבלונים שימשו לריגול אווירי ושירטוט מפות.

הכדור הפורח של ווייז עם מתקן הצניחה בתחתיתו

כאשר החל עידן כלי התעופה הכבדים מן האוויר החרוף הצורך במצנחים. הזמן, שעומד לרשותו של הטייס כאשר עליו לנטוש את כלי הטיס, הפך למצומצם יותר. בתנאי לחץ כאלה, וכאשר תנועת כלי הטיס מהירה יותר, גובר החשש שהמצנח יסתבר כמטוס, וחייו של הטייס יקופדו. מהנדס וממציא רוסי בשם **גלב קוטלניקוב** מצא את הפתרון לבעיה. קוטלניקוב פיתח בשנת 1911 מצנח, אשר היה מקופל בתוך תרמיל גב, שניתן לו הכינוי RK-1. בעת הצורך הטייס נוטש את כלי הטיס, מושך בסרט הפותח את התרמיל והמצנח נפתח.

דבר בוליום רוסי המוקדש לגלב קוטלניקוב, ממציא המצנח המתקפל

כדי להוכיח את כוח המצנח ערך קוטלניקוב ניסויים, בהם הוא קשר את המצנח למכונית. לאחר שהמכונית האיצה הוא פתח את המצנח, וזה בלם את המכונית. טכניקה זו הפכה שימושית לבלימת מטוסים בעת נחיתה, בעיקר על גבי נושאות מטוסים עליהן מסלול הנחיתה קצר מאוד. קוטלניקוב המשיך לפתח את המצאתו, ובהמשך קיפל את המצנח לנרתיק גמיש. במלחמת העולם הראשונה (וכמובן, גם אחר כך) נעשה שימוש נרחב בהמצאתו. קוטלניקוב מת ב-1944 בדרגת גנרל.

יצחק ברק, יושב ראש איל"ת ושופט תמטי בינלאומי, אוסף ומציג פריטים בולאיים בנושא תולדות התעופה ודואר האוויר עד לשנת 1914. התצוגה שלו זכתה פעמים מספר במדליה מזהבת גדולה בתערוכות בין-לאומיות. כתובתו למשלוח תגובות: izhak.barak@gmail.com

בקרוב – גיליון בנושא "יהודים ותרומתם לעולם"

אם ברצונכם לפרסם מאמר במסגרת זו, אנא פנו בהקדם אל עורכי "נושאות" באמצעות הדואר האלקטרוני או בדואר רגיל.

הירשמו ל"יום הבולאות"

יום הבולאות יתקיים השנה ביום שלישי ה-12 בדצמבר במלון "רנסנס", רח' הירקון 121, תל אביב.

ההשתתפות ביום הבולאות פתוחה לכל חברי איל"ת, אך דורשת הרשמה מוקדמת ותשלום דמי השתתפות (160 ₪ לחבר איל"ת, 200 ₪ לבן / בת זוג של חבר איל"ת, 300 ₪ ללאורחים).

ניתן לשלם בהעברה בנקאית לחשבון ההתאחדות (בנק הפועלים, סניף 170, חשבון 265645, או ב"ביט" לטלפון 054-5402723).

לפרטים נוספים פנו להתאחדות בולאי ישראל בטלפון 03-629-5547 בימים א', ג' ו-ה' בשעות 15:00 – 8:00.

יהודים לא רצויים פה לורנס פישר

האנטישמיות היא, ככל הנראה, השנאה העתיקה ביותר בעולם. כבר במקרא אנו נתקלים באנטישמיות בדמותו של **המן**, המתאר כך (מגילת אסתר, פרק ג' פסוק ח') את היהודים באזני **אחשוורוש**:

ישנו עם-אחד מִפְּזָר וּמִפָּרֶד בין העמים בכל מדינות מלכותך וְדַתֵּיהֶם שְׁנוֹת מִכָּל-עַם וְאֶת-דַּתֵּי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים וְלִמְלַךְ אֵין-שׁוֹה לְהִנָּחֵם.

כידוע, מזימתו של המן להשמיד את העם היהודי נכשלה, וסופו שלו היה עגום. שנאת היהודים לא מתה עם המן, והיא נמצאת איתנו עד היום. על פי מחקרים שנערכו בשנים האחרונות כרבע מכלל אוכלוסיית העולם מחזיקה בדעות אנטישמיות מובהקות.

דבר בולים מרומניה המראה ציור של רמברנדט – המן מתחנן על נפשו בפני אחשוורוש ואסתר

אנטישמיות היא כמובן חלק מהאוסף שלי על הבית הלאומי היהודי, אך אין כמעט בולים שהם אנטישמיים במובהק, להבדיל מבולים אנטי ישראליים הקיימים בשפע. אני מניח שהסיבה העיקרית למיעוט הבולים האנטישמיים, היא ההנחיות של איגוד הדואר העולמי (ה-UPU). למיטב ידיעתי ההנפקה היחידה שהיא אנטישמית במובהק היא משנת 1942, מסרביה הכבושה על ידי הנאצים. המדובר בסדרה של ארבעה בולים, לציון תערוכת תעמולה נגד תנועת "הבונים החופשיים" שהתקיימה בבלגרד. בעיני הנאצים היו הבונים החופשיים שותפים למזימה של היהודים להשתלט על גרמניה. תחת השלטון הנאצי נרדפו הבונים החופשיים בכל אזורי הכיבוש הגרמניים, ובמהלך מלחמת העולם נרצחו בידי הנאצים ועוזריהם למעלה ממאה אלף מחברי המסדר.

סדרת הבולים האנטישמית שהונפקה בסרביה הכבושה בידי הנאצים בשנת 1942. שימו לב למשל לבול בצד שמאל, המראה יד המוחצת נחש המעוטר במגן דוד. מעולם לא נתקלתי בשימוש מסחרי של בולים אלה על גבי מכתבים.

לאחרונה התחלתי לעסוק גם באיסוף גלויות. בתחום האיסוף הזה קיים שפע של פריטים אנטישמיים, וברמת בוטוט וארסיות שקשה לדמיין. במסגרת מאמר זה אציג רק מקצת מהגלויות האנטישמיות הללו, אשר מוקדשות למקומות בהם יהודים היו בלתי רצויים.

הגלויה המוצגת לעיל מוקדשת לאי הגרמני בורקום, הממוקם בים הצפוני. האי הקטן הזה הוא המערבי שבאיי פריזיה המזרחית, ועיקר פרסומו הוא כאתר נופש בימי הקיץ. בצידה השמאלי של הגלויה ניתן לראות את אווירת השמחה של המבלים באי. מתחת לציור מובאות המילים של ה"בורקום ליד". "ליד" הוא שיר אומנותי גרמני, המשלב שירה ונגינה בפסנתר. נוהג רגיל באי בורקום היה לסיים כל הופעה מוזיקלית בנגינת ה"בורקום ליד", והקהל היה מצטרף בשירה. לענייננו חשוב במיוחד הבית האחרון של השיר, לפיו מי שמגיע עם "רגליים שטוחות, אף עקום ושיער מתולתל" אסור לו ליהנות מהחוף, אלא חייב להיות – "החופצה! להיות בחוף! החופצה!".

כדי שלא יהיה ספק למי מכוונות המילים מראה הגלויה בצד ימין שלה קבוצה של יהודים העומדת מחוץ לדלת הכניסה לאולם, כשהם מסורבי כניסה. הגלויה היא משנת 1897, ומתארת היטב את המציאות של אותם ימים: הסופרת **את'ל בריליאנה טווידי** תיארה באחד מספריה את בורקום כ"מקום האחד בעולם שמיגר מתוכו כליל את היהודים".

כמובן שהאי בורקום לא היה האתר היחיד בגרמניה שבו יהודים לא היו רצויים. מלון "קלנר הוף" בפרנקפורט על המיין מיתג את עצמו כ"מלון היחיד בפרנקפורט החופשי מיהודים". **הרמן לאס**, הבעלים של המלון דאז, היה אנטישמי מוצהר, אשר לימים הצטרף גם למפלגה הנאצית. בגלויה הנראית כאן, ואשר הודפסה בשנת 1895 לערך, נכתב בפירוט כי המלון הוא Judenfreies, כלומר חופשי או נקי מיהודים. כדי לחדד את המסר לטובת מי שלא טרח לקרוא את הכתוב בגלויה אף מראה קריקטורה של יהודי ש"נבעט" מהמלון.

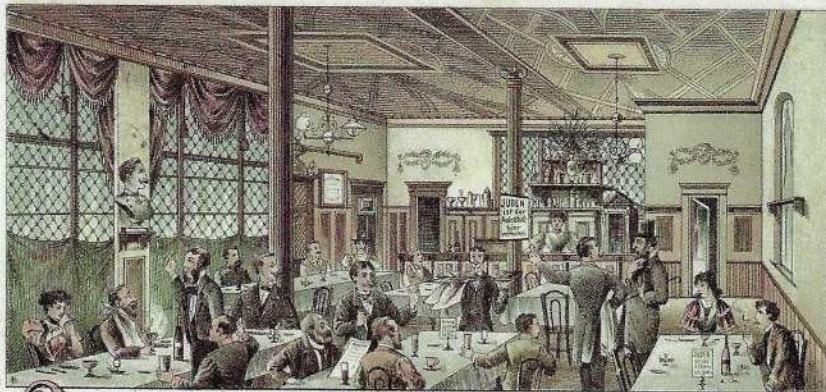

גם הגלויה הבאה הונפקה על ידי אותו בית מלון, וגם בה מוצגת קריקטורה אנטישמית. בציור נראה יהודי הנדרש לעזוב את מסעדת המלון. המנהל מצביע על שלט "אסור ליהודים להיות כאן" התלוי במרכז האולם ונמצא על כל שולחנות האורחים.

אסור ליהודים להיות כאן!
פרט מתוך הגלויה בעמוד הבא

שימו לב ששלוש הגלויות הגרמניות האלה הן מסוף המאה ה-19, בתקופה בה גרמניה הייתה המדינה בה האפליה כנגד היהודים הייתה הפחות ביותר בכל אירופה!

Gruss aus dem Kölner-Hof
Neu-Jerusalem (Frankfurt a. M.)
am Frankischen Jordan

Rein Jüd!

אנטישמיות הייתה קיימת, כמובן, גם במדינות נוספות. הגלויה הבאה מפרסמת מלון בשם Marine Terrace Hotel בעיירה מיאמי ביץ' שבפלורידה, ארצות הברית. העיירה נוסדה ב-1913 על ידי תעשין עשיר בשם **קרל פישר** יחד עם **תומס פנקוסט וג'ון קולינס**. החזון שלהם לעיירה הזו היה להקים בתי חורף לעשירים לבנים לא-יהודים.

THE MARINE TERRACE HOTEL - DIRECTLY ON THE OCEAN - PRIVATE BEACH - MIAMI BEACH, FLORIDA

העובדה, שיהודים לא היו רצויים במלון אמנם לא מצוינת באופן מפורש בגלויה, אך המסר הזה כלול באופן עקיף במונח המכובס "חוף פרטי". כמוכן שהאפליה במקרה זה לא הייתה רק כלפי יהודים, אלא גם כלפי שחורים או כאלה שאינם ממוצא אנגלו-סקסי.

הנה דוגמא נוספת להרחקת יהודים באופן דומה. הגלויה הבאה מראה את האגם המלאכותי מוהוק, שבנה בניו ג'רזי בשנת 1926. לאחר שנוצר האגם הוקם במקום גם אי ובו אתר נופש פרטי, שהוגדר כ"מוגבל" (באנגלית restricted). הכוונה בהגבלת הגישה למקום הייתה ברורה לכל הלקוחות הפוטנציאליים.

נשאלת השאלה, מדוע אנו רואים ביטויי אנטישמיות כאלה על גבי גלויות ולא על גבי בולים? ראשית, משום שגלויות מופקות באופן פרטי ולא על ידי ממשלות. הגלויות שהוצגו במאמר זה הודפסו לפי הזמנה של בתי המלון עצמם, ובעליהם ניצלו את הבמה להביע את דעותיהם האנטישמיות, מתוך הנחה שקהל הלקוחות שלהם ירווה מכך נחת. שנית, מבחינה מספרית הודפסו הרבה יותר גלויות מאשר בולים, בפרט בתקופת "שגעון הגלויות" של סוף המאה ה-19 וראשית המאה ה-20. גם למדינות האנטישמיות ביותר באותה תקופה היו דברים נוספים להביע בבולים המעטים יחסית אותם הן הנפיקו.

לורנס פישר החל בשנתיים האחרונות לאסוף ולהציג גלויות אנטישמיות. התצוגה הבולאית שלו "הבית הלאומי היהודי – מאבקנו להישרדות" זכתה לאחרונה במדליית זהב גדול בתערוכה עולמית. כתובתו למשלוח תגובות: GymTrainer@gmail.com

להרוג את המפלצת מנחם לדור

אדולף היטלר עלה לשלטון בגרמניה בינואר 1933. החל מאותו רגע הוא עסק בביצור שילטונו ובמיגור יריביו, תוך שהוא מסתייע במערכת שלמה של ארגונים, אשר נועדו להטיל אימה על כל מי שמתנגד לפיהרר: ארגונים לא רצויים נסגרו. יריבים פוליטיים נכלאו, עונו ואף הוצאו להורג. הגסטפו הפעיל מערכת מסועפת של מודיעים בכל מקום, ואיש לא היה יכול לדבר בחופשיות.

על רקע זה יש לציין את המעטים, אשר העזו לפעול בניסיון לעצור את השלטון הנאצי. אנשים אלה פעלו לא רק מתוך שנאה כלפי הדיקטטור, אלא גם מתוך אמת פנימית, ומתוך תפיסת עולם לפיה אל לאדם לשקר לעצמו. נזכיר רק שהציווי 'לא תשקר' איננו כלול בעשרת הדברות, קל וחומר – הציווי הקשה הרבה יותר **לא תשקר לעצמך**. היו אנשים שזו הייתה אמונתם הפנימית, אשר פעלו בהתאם, ואף שילמו על כך בחייהם.

דמותו של היטלר כמסכה אשר מאחוריה מסתתר מלאך המוות. בול שהוכן, אך לא הונפק, באוסטריה אחרי מלחמת העולם. מאוסף לורנס פיישר

גאורג אלזר

גרמנים רבים רואים את התשעה בנובמבר כתאריך רב חשיבות בהיסטוריה של מדינתם. בתאריך זה בשנת 1918 הוכרזה הרפובליקה הגרמנית הראשונה. ביום זה בשנת 1923 נכשל ניסיונו של היטלר להשתלט על הממשל ("הפוטש של מרתף הבירה"), בשנת 1938 התרחש ליל הבדולח ובשנת 1989 נפלה חומת ברלין. אבל רק מעטים יודעים על חשיבותו של היום הקודם לו. ב-8/11/1939 הייתה יכולה ההיסטוריה כולה, ושל העם היהודי בפרט, להיראות אחרת לחלוטין לולא "סופוס" של 13 דקות.

ליל הבדולח – 9/11/1938

בתאריך זה, שנה פחות יום לאחר ליל הבדולח, נערך ניסיון ההתנקשות הרציני הראשון בהיטלר. **יוהאן גאורג אלזר**, נגר מדרום גרמניה, פעל לבדו ללא שום עזרה או ארגון חיצוני מאחוריו. אלזר לא היה אינטלקטואל גדול, אבל ניסיון החיים הביא אותו למסקנה, שכדי למנוע מלחמה ולשפר את מצבם של הפועלים, עליי להחליף את השלטון, כלומר להרוג את היטלר, **גריןג וגבלס**.

גאורג אלזר כמעט ושינה את פני ההיסטוריה

לאחר מחשבה החליט אלזר כי מרתף הבירה (ה-Bürgerbräukeller) יהיה מקום טוב להתנקש בחייו של היטלר. כאמור, בשנת 1923 יצא משם היטלר בניסיון כושל לתפוס בכוח את השלטון בגרמניה, ומידי שנה ב-8 בנובמבר נערך במקום טקס בהשתתפות כל ההנהגה הנאצית. אלזר ביקר באירוע שהתקיים בשנת 1938 (יום לפני ליל הבדולח), והגיע למסקנה, שיש להטמין חומר נפץ בעמוד תמיכה של הבניין הסמוך לדוכן הדובר. הוא גנב חומרי נפץ ממפעל חימוש בו עבד, ובאפריל 1939, לאחר שפוטר מעבודתו, הוא שב למינכן ומדד בדיוק את עמודי התמיכה, כדי לתכנן את כמות חומר הנפץ הדרושה. אלזר

התקבל לעבוד במחצבה ואסף נפצים ומחסניות שנדרשו לתוכניתו. הוא גם ערך ניסיונות כדי לבדוק שהמערכת אותה בנה, ואשר כללה שעונים ומחוננים להפעלת הפצצה בשעה היעודה, עובדת כראוי.

אלזר הגיע למינכן ב-5 באוגוסט 1939, שכר חדר למגוריו, והפך לאורח קבוע במסעדת ה-Bürgerbräukeller. הוא נהג להיכנס מידי ערב לאולם הסמוך לפני נעילת הדלתות, וכך במהלך החודשיים הבאים הוא שהה במקום לכל אורך הלילה. לאורו של פנס מעומעם במטפחת כחולה הוא החל בהתקנת דלת סודית בציפוי העץ של העמוד שמאחורי דוכן הדובר. בדרך כלל הוא סיים את עבודתו בסביבות 2:00-3:00 לפנות בוקר, ונמנם במחסן סמוך עד שנפתחו הדלתות בבוקר. לאחר מכן הוא יצא דרך דלת אחורית, כשהוא נושא מזוודה קטנה מלאה בפסולת בניין. במהלך היום בנה אלזר את המכשיר שלו. בתחילת נובמבר הוא התקין את חומרי הנפץ בעמוד, ושלושה ימים לפני הלילה הגורלי הוא התקין את השעון הכפול שיפעיל את הנפץ. ב-6 בנובמבר עזב אלזר את מינכן ונסע לעיר קונסטנץ הסמוכה לשווייץ.

בול מהתקופה הנאצית, המנציח את "הפוטש של מרתף הבירה"

היטלר הגיע למרתף הבירה ביום השנה לפוטש היכל הבירה ב-8 בנובמבר 1939 בלוויית יוזף גבלס, **ריינהרד היידריך**, **רודולף הס** ובכירים נאצים אחרים. בשל הערפל הכבד הצפוי בוטלה טיסת החזרה שלו לברלין, והיטלר החליט לחזור עוד באותו לילה ברכבת הפרטית שלו. לאור זאת הוקדמה שעת תחילת האירוע, והיטלר קיצר את נאומו מהשעתיים המתוכננות לשעה אחת בלבד. כך אירע שהנאום הסתיים בשעה 21:07, והיטלר ופמלייתו עזבו את המקום מייד. 13 דקות אחר כך, בדיוק בזמן המתוכנן, הופעלה הפצצה של אלזר: חלק מהתקרה נפל, הגלריה והקיר

החיצוני התמוטטו, ובמקום נותר הר הריסות. שבעה אנשים נהרגו ו-63 נפצעו, מהם 16 באורח קשה. להיטלר נודע על ניסיון ההתנקשות בחייו רק מאוחר יותר באותו לילה בעצירה בנירנברג, והוא ראה בהצלתו סימן להתערבות אלוהית.

אלזר נעצר כאשר ניסה לחצות את הגבול לשווייץ. בתחילה חשבו שוטרי הגבול כי הוא מנסה להבריח מוצרים, אולם לאחר שחיפשו בכליו הם מצאו בהם הוראות הכנה למטען נפץ. שעות ספורות לאחר מכן הגיעה ההודעה על ניסיון ההתנקשות. אלזר הועבר לחקירה במינכן, והכחיש תחילה כל קשר לניסיון ההתנקשות, אולם כאשר ראה כי הראיות נגדו נערמות הוא הודה במעשה. בהוראת מפקד ה-SS, **היינריך הימלר**, הוא נחקר בעניינים קשים על ידי אנשי הגסטפו, במטרה לגלות את שותפיו, אבל אלזר התעקש שהוא פעל לבדו. הימלר התקשה להשלים עם תוצאות החקירה: כיצד יתכן כי גנר חסר השכלה כמעט והצליח לחסל את הפיהרר? האיש האמיץ הועבר למחנה הריכוז דכאו, שם נרצח באפריל 1945 בהוראתו של היטלר, וזאת כחודש לפני כניעת גרמניה.

מרטין נימלר הטיל ספק באמינות הסיפור של אלזר

לאחר תום המלחמה נרצח גם שמו הטוב. כמה היסטוריונים ומתנגדי המשטר הנאצי, בהם גם הכומר הנודע **מרטין נימלר**, טענו, כי ניסיון ההתנקשות היה מבוזבז (כשם שהנאצים ביימו את שריפת הרייכסטאג), וכי אלזר היה למעשה סוכן של ה-SS. רק בשנות ה-60 הגיעו ההיסטוריונים למסקנה ברורה, כי אלזר אכן היה אידיאליסט אמיץ שניסה להתנקש בחייו של היטלר, וכמעט והצליח לשנות את פני ההיסטוריה.

"הוורד הלבן"

הסיפור הבא אינו קשור לניסיון התנקשות בחייו של היטלר, אלא להתנגדות למשטר הנאצי. קבוצת "הוורד הלבן" הייתה התנגדות של חמישה סטודנטים מאוניברסיטת לודוויג מקסימיליאן במינכן, כולם בתחילת שנות ה-20 לחייהם. במהלך פעילותם הצטרפו לקבוצה גם אחד הפרופסורים באוניברסיטה וסטודנטים נוספים. בעיצומה של מלחמת העולם (יוני 1942 – פברואר 1943) הפיצה הקבוצה שישה עלונים בהם קראה לסיים שלטון הרודנות הנאצי באמצעות התנגדות פעילה של העם. השם "הוורד הלבן" נבחר כסמל לטוהר ותמימות מול הרוע והטומאה.

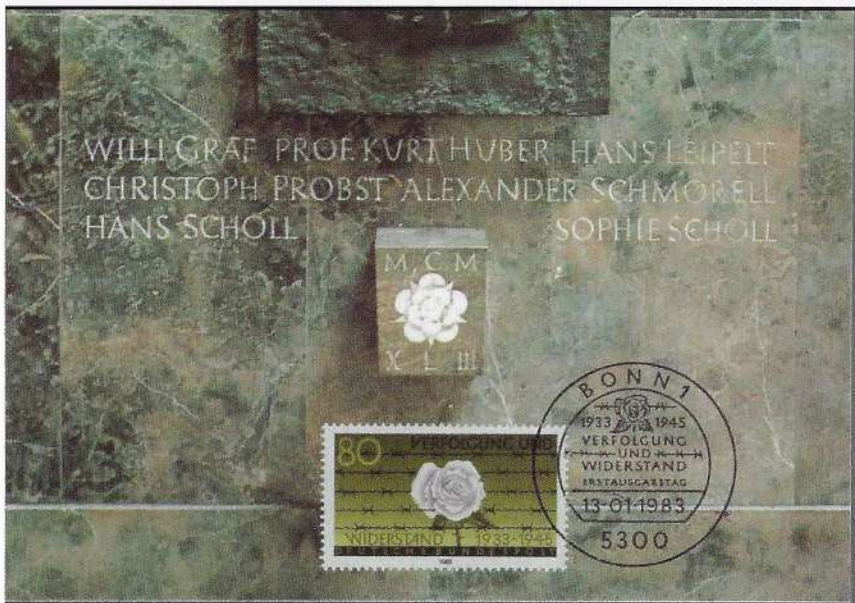

הנס וסופי שול

חלק מחברי הקבוצה נטלו חלק בקרבות המלחמה וחזו במו עיניהם בזוועותיה ובפשעי המלחמה שבוצעו על ידי הוורמאכט, הן בשדה הקרב והן כנגד

אזרחים חסרי מגן. בשלב זה כבר ניתן היה להבחין בהתפכחותו של גלגל המלחמה לאחר הכישלונות הגרמניים בחזית המזרחית והצטרפותה של ארצות הברית למלחמה.

באמצעות מכונת שכפול ידנית הפיקה הקבוצה אלפי עותקים של עלונים, אשר הופצו בתחילה במינכן ואחר כך גם בערים נוספות. העלונים חוברו תחילה על ידי מנהיג הקבוצה **הנס שול**, ובהמשך גם על ידי פרופסור **קורט הובר**. העלון הזהיר מפני המפלה שאליה מוביל היטלר את העם הגרמני, והקוראים הומרצו "לתמוך בתנועת ההתנגדות" במאבק ל"חופש דיבור, חופש הדת, והגנת האזרח היחיד מהפעולה השרירותית של מדינת הרודנות הפושעת". העלון השני גם הזכיר לגנאי את הרדיפות כלפי היהודים ואת רצח העם המתחולל נגדם. בנוסף, כתבו חברי הקבוצה גרפיטי של "חירות" ו"הלאה היטלר" על קירות האוניברסיטה, ובניינים אחרים במינכן.

גלוית מרב המראה אנדרטת זיכרון לחברי "הוורד הלבן"

ב-18 בפברואר 1943 נתפסו הנס שול ואחותו **סופי** בשעת הפצת העלונים. הם נעצרו על ידי הגסטאפו ובעקבותיהם נעצרו חברי הגרעין הקשה של הקבוצה, וכן סייענים רבים אחרים. כל ששת חברי הקבוצה המקוריים הוצאו להורג – חלקם ארבעה ימים לאחר מעצדם, ואחרים תוך חודשים ספורים. כיום נחשבים אנשי הקבוצה בגרמניה למופת לאומץ לב והומניות גם אל מול שלטון אימים דיקטטורי. רחובות, כיכרות, בתי ספר ואתרים רבים אחרים נקראים על שם חברי הקבוצה. הכיכר שליד האולם המרכזי באוניברסיטת מינכן נקראת כיום "כיכר האחים שול".

גנרל פון טרסקו

כאמור, בשנת 1943 כבר הייתה מפלתה של גרמניה בלתי נמנעת. רבים מקציני הצבא הגרמני היו ערים למציאות זו, אך רק למעטים מהם היה האומץ הדרוש כדי לפעול. אחד הבולטים שבהם הוא הגנרל-מיוז (מקביל לתת-אלוף) **הנינג פון טרסקו**, אשר עמד מאחורי כמה ניסיונות התנקשות בחייו של היטלר.

חותמת לציון קריאת מחנה צבאי על שמו של פון טרסקו

פון טרסקו גילה עיונות כלפי הנאצים עוד משנת 1934, לאחר "ליל הסכינים הארוכות". הוא התנגד בכל ליבו לחוקי נירנברג ולרדיפת היהודים, וניסה לארגן קשר צבאי כנגד היטלר עוד לפני המלחמה. במהלך שירותו בחזית המזרחית היה פון טרסקו עד לפשעי המלחמה הגרמניים, ובליבו גמלה החלטה כי יש לפעול מייד. הוא גם הבין כי לנוכח מצב המלחמה עלו סיכוייו לגייס תמיכה בקרב הקצונה הבכירה.

פון טרסקו סבר, כי רצוי שמותו של היטלר יראה כתאונה, כדי שלא לעורר תגובה שלילית בקרב העם הגרמני. ההזדמנות הגיעה ב-13 במרץ 1943, כאשר היטלר ביקר בקבוצת הארמיות מרכז

בחזית הרוסית. פון טרסקו, שהיה ראש המטה של קבוצת הארמיות, יחד עם שלישו **פביאן פון שלברנדורף** הצליחו לשתול פצצה במטוסו של הפיהרר במסווה של בקבוק ברנדי. למרבית הצער, הוכנסה החבילה ובה "הבקבוק" לתא המטען של המטוס. הטמפרטורה בתא המטען הייתה נמוכה, והמרעום קפא ולא פעל. חייו של היטלר ניצלו.

פון טרסקו לא אמר נואש: אחד מעוזריו, קצין המודיעין **רודולף פון גרסדורף**, הסכים לשמש כ"מחבל מתאבד" ולשאת על גופו מטען נפץ. ב-21 במרץ 1943 ביקר היטלר בתערוכת נשק שלל בברלין, וגרסדורף כבר הפעיל את מרעום הפצצה. יד הגורל התערבה פעם נוספת: היטלר מיהר לעזוב את התערוכה, וגרסדורף נאלץ לרוץ לחדר השירותים ולנטרל את הפצצה.

קשר העשרים ביולי (מבצע ואלקירי)

ניסיון ההתנקשות בחייו של היטלר ב-20 ביולי 1944 היה, למעשה, ניסיון מסודר להפיל את המשטר הנאצי כולו. הקושרים הבינו כי לא די במותו של היטלר: עליהם לתפוס את השלטון, לנטרל את כוחות הביטחון הנאמנים למשטר ולסיים את מלחמת העולם. כדי להשיג מטרה זו הם תכננו להשתלט באמצעות "צבא המילואים" על המשרדים החשובים בבירה ברלין ועל אמצעי התקשורת – הרדיו האזרחי ומרכזיות הקשר הצבאיות, וכן

ראשי הקשר נגד היטלר. למעלה: קארל פרידריך גרדלר. למטה: הגנרל לודוויג בק

בפועל, מי שעמד בראש הקבוצה, היה הקולונל הרזון **קלאוס שנק פון שטאופנברג**. בספטמבר 1943 מונה שטאופנברג לראש המטה של הגנרל **פרידריך פרום**, מפקד "צבא המילואים". בתקופה זו של נסיגה בכל החזיתות, היה בגרמניה חשש, כי מיליוני עובדי הכפייה שהובאו אל אדמת "הרייך" יתמרדו. כנגד חשש זה הוכנה במטהו של פרום תוכנית מגירה להעברה מסיבית של כוחות אל הבירה ברלין, לשם הגנה במקרה חירום. הקושרים התכוונו לנצל את התוכנית הזו, אשר שם הקוד שלה היה "ולקיריה".

כאמור, תנאי הכרחי לפעולה מבחינת הקושרים היה חיסולו של היטלר. בשלב זה של המלחמה הייתה ההגנה על המנהיג הנאצי הדוקה, ורק למעטים הייתה גישה אליו. מפקדתו של היטלר, "מאורת הזאב", שכנה בראסטנבורג (אז חלק מגרמניה, כיום המקום נמצא בפולין), כמה מאות קילומטרים מזרחית מברלין. בתוקף תפקידו הגיע שטאופנברג למקום אחת לכמה ימים לפגישות מטה. כך נקבע כי עליו לשאת בתפקיד כפול: ראשית הוא

לעצור את המנהיגים המובילים שבעיר ולפרק את ה-SS ממשקו. התוכנית שלהם הייתה להתנקש תחילה בחייו של היטלר (ובכך לשחרר את חיילי הצבא משבועת האמונים האישית לפיהרר), ולהציג את ההתרחשויות כניסיון הפיכה של ה-SS כנגד השילטון. פעולה כזו דרשה תיאום בין אישים רבים (מאות ואולי אף אלפים), בהם אנשי צבא ואזרחים גם יחד. העובדה, שקשר כזה הצליח להתארגן בחשאי מתחת אפם של שירותי הביטחון מעידה, כי רבים כבר הבינו כי המשטר הנאצי מוביל את גרמניה אל עברי פי פחת.

קבוצת הקושרים כללה קציני צבא רבים (רק הצבא היה מסוגל להוציא לפועל את הפלת המשטר), בצד אישים אזרחיים, אינטלקטואלים מחוג "קרייזאו", דיפלומטים ואנשי דת. הנהגת גרמניה הייתה אמורה לעבור לידיהם של ראש עיריית לייפציג, קארל פרידריך גרדלר, ושל הגנרל לודוויג בק (מפקד הצבא הגרמני לשעבר, אשר התפטר מתפקידו עוד לפני המלחמה).

בול לזכרם של שניים מראשי הקשר נגד היטלר. למעלה: פון שטאופנברג. למטה: גראף הלמוט פון מולטקה, מראשי חוג קרייזאו

חייב להביא למותו של היטלר ואז להתייצב לתפקידו ב"צבא המילואים" כדי להבטיח שתוכנית "ולקיריה" יוצאת אל הפועל.

ב-20 ביולי הגיע שטאופנברג ל"מאורת הזאב" לשם תדרוך שוטף. אף אחד לא חשד בו, גם מכיוון שהוא איבד את עינו ואת ידו קודם לכן במלחמה. הוא הצליח להחזיר לתיקו פצצת זמן מתוצרת בריטית אל תוך חדר השיבות, הפעיל את המנגנון והציב את התיק מתחת לשולחן, בסמוך למקום בו ישב היטלר. שטאופנברג יצא מן החדר והצליח לעבור בעורמה את מחסומי היציאה. מייד לאחר צאתו ממתחם "מאורת הזאב" הוא שמע את קול הפיצוץ, והסיק שהיטלר מצא את מותו.

מאורת הזאב היא כיום אתר תיירות בפולין

עם זאת, בשל נסיבות בלתי צפויות, היטלר שרד את הפיצוץ. הגנרל היינץ בראנדט, אחד הנוכחים בחדר השיבות, ניסה לגחון לעבר המפה שעל השולחן, והתיק של שטאופנברג הפריע לו בדרך. הוא הזיז את התיק מרחק סנטימטרים מעטים, אל צידה השני של רגל העץ העבה של השולחן, כך שהרגל חצצה בין היטלר ובין הפצצה. פעולה אקראית זו הצילה את חייו של הדיקטטור הנאצי: היטלר אמנם נפגע בפיצוץ באוזנו ובידו, אך לא באופן שפגע בתפקודו באופן משמעותי.

שטאופנברג, שהיה משוכנע כי היטלר נהרג, טס לברלין על מנת לקדם את תוכנית ההשתלטות על הרייך. הטיסה ארכה שלוש שעות, ומשהגיע למפקדת הקושרים ראה כי דבר לא בוצע: כולם המתינו לבואו, ואיש לא נתן את הפקודה לכוחות להתחיל בתנועה. כך אבדו לקושרים שלוש שעות גורליות, בהן היה היטלר מנותק מן העולם במפקדה בראסטנבורג, כשהוא איננו יודע מה בדיוק אירע.

שטאופנברג הוציא בינתיים את פקודת "ולקיריה", והכוחות החלו בתזוזה על פי הפקודה. אולם בשלב זה כבר נודע לחלק ממפקדי הצבא כי היטלר שרד את ניסיון ההתנקשות. הגנרל פרום, מפקדו הישיר של שטאופנברג, סירב לשתף פעולה עם הקושרים והוכנס למעצר. כאשר המיור אוטו רמר הגיע לעצור את שר התעמולה יוזף גבלס קישר אותו גבלס טלפונית להיטלר. רמר הצטווה על ידי הרוזן לפעול לדיכוי הקשר, וכך עשה. הקושרים לא הצליחו להניע כוחות נוספים, ולא השתלטו על מוקדי כוח נוספים. תחנות הרדיו, שנותרו בשליטת השילטון הנאצי, מיהרו לבשר לעולם כי היטלר עודנו בחיים.

מבצע "ולקיריה" התמוטט במהירות: פרום השתחרר ממעצרו, לאחר שהבטיח לשומרו באופן "ג'נטלמני" כי לא ינקוט כל פעולה. הוא מצא מייד חיילים הנתונים למרותו, ועצר את שטאופנברג, ואת הגנרל לודוויג בק. לבק ניתנה האפשרות להתאבד. שטאופנברג ואחרים נלקחו אל קיר במקום הקרוי "בנדלרשטראסה" (כיום "שטאופנברגשטראסה") ונורו שם. פעולה זו לא הצילה את פרום, והוא הוצא להורג על "חלקו" בקשר, כמה

חודשים לאחר מכן. בשעת לילה נאם היטלר לאומה, ובישר כי "כנופיה של קצינים שאפתנים" ניסתה להורגו אך נכשלה. הוא הבטיח לנקום בהם.

הקושרים ידעו היטב את אשר צפוי להם. מיעוטם, ובהם גם הגנרל פון טרסקו, העדיפו להתאבד ולא ליפול לידיהם של חיות הטרף של ה-SS. רבים אחרים נעצרו ונשפטו ב"בית הדין העממי", שבו אב בית הדין **רולנד פרייזלר** הנודע לשמצה שימש גם כקטגור. גזר הדין היה מוות בתלייה, אשר בוצעה באמצעות מיתרי פסנתר המחוברים אל ווים בתקרה. התליות צולמו, והוקרנו להיטלר ולאנשי חצרו.

חותמת ביול של בית מלון בברלין, הנמצא בשטאופנברגשטראסה

בין המתים היה גם הפילדמרשל הנודע **ארווין רומל**. אין ספק כי רומל היה מודע לקשר, אך מידת מעורבותו בו הייתה מינורית לכל היותר. שמו עלה בחקירות, ודי היה בכך כדי לגזור את דינו. השלטונות הנאצים העדיפו להימנע ממשפט כנגד קצין בעל מוניטין כה מפוארים, והציעו לו להתאבד בבליעת כמוסת ציאניד בתמורה לכך שיחוסו על משפחתו. רומל, שנפצע עוד קודם לכן בשדה הקרב, הסכים, ולציבור נמסר כי הוא מת מפצעיו. הוא זכה להלוויה מפוארת, בה הוספד על ידי היטלר, ורק לאחר המלחמה נחשפו העובדות במלואן.

כפי שראינו, ההתנגדות להיטלר בקרב הגרמנים והניסיונות להתנקש בחייו לא היו בעלי אופי אחיד. בחלק מהמקרים מדובר באנשים שסברו, כי הגרמנים כבר הפסידו במלחמת העולם, ורצו למזער נזקים עבור גרמניה. רבים מהם פעלו מטעמים מוסריים, גם בשל התנגדותם לרצח העם היהודי. בכל מקרה, המתנגדים להיטלר נדרשו לגלות אומץ לב ונכונות לשלם את המחיר היקר ביותר עבור מעשיהם. פעולות אלו נבעו לא רק משנאה לשליט ולמשטרו, אלא גם מאמונה פנימית עילאית.

מנחם לדור, סגן יושב ראש איל"ת, שופט תימטי בין-לאומי והנציג הישראלי לוועדה התמטית של האיגוד הבינלאומי (ה-FIP). נושאי האיסוף שלו הם "המחשב ועידן המידע", ו"שירותים חשאיים", והוא מציג אוספים אלו בתערוכות בינלאומיות. כתובתו למשלוח תגובות: ladorm@gmail.com

מנחם ממליץ למתעניינים בנושא לקרוא את ספרו של ההיסטוריון **דני אורבך** "ואלקירי – ההתנגדות הגרמנית להיטלר", אשר ראה אור בהוצאת ידיעות אחרונות בשנת 2009.

כלבים מטילי אימה אריק שורץ

מכל עולם החיות הכלב מיוחד במינו: אנחנו רואים בכלב חברו הטוב ביותר של האדם. הוא עומד לצידנו בכל שלב ורגע מבלי לדרוש ולצפות יותר מדי. למרות זאת, הכלב הוא גם אחד היצורים המפחידים את האדם, והראיות לכך נמצאת בכל מקום: בפולקלור, במיתולוגיה, באומנות ואפילו באמונות הדתיות השונות.

בפולקלור

בארצות צפון אירופה קיימים תיאורים שונים של כלבים מפחידים עד למאוד. כך, למשל, בצפון אנגליה האמינו בקיומו של כלב שחור מפלצתי בשם "ברגהסט". כלב זה מתואר כגדול ומדובבל, בעל עיניים אדומות וזוהרות ושיניים חדות. דמותו של ברגהסט מקושרת לחושך, ומאמינים שהוא מביא אבדון או פועל כסימן מוות.

הכלב השחור של מפרץ בולי. שימו לב לפה המזיל ריר, לעיניים הרושפות ולשיניים החדות

באי ג'רזי מספרים על כלב ענק ושחור, בעל עיניים ענקיות המשוטט בשבילי הצוקים מסביב למפרץ בולי שבצפון האי. הכלב, כך נטען, גורר אחריו שרשרת המייצרת קול מטיל אימה, עד שאנשים השומעים אותו קופאים במקומם ונופלים כפרי בשל לידי הכלב האימתני. הכלב מעולם לא פגע פיסית באיש, אך די באזכור שמו כדי שכל אדם בריא בנפשו יימלט לביתו. לא מן הנמנע שאת האגדה על "הכלב השחור של מפרץ בולי" הפיצו מברחים, שביקשו בדרך זו להרחיק סקרנים מאזור פעילותם.

"גווילגי" ידוע בתור "כלב החושך" או "כלב המוות" בפולקלור הוולשי. גווילגי הוא כלב שחור ומפחיד עם עיניים לוחטות, ומאמינים שהוא סימן למוות או אסון. גם לאי מאן יש כלב שחור משל עצמו, המכונה "מודי דהו", הפועל כביכול באזור טירת פיל המקומית. "גרים הכנסיות" קיים בפולקלור האנגלי והסקנדינבי, והוא רוח שומרת הלובשת צורה של כלב שחור גדול, המגן על כנסיות וחצרות כנסיות מרוחות רעות. לכאורה, זהו יצור ידידותי יותר מקודמיו, אך יש הרואים בו גם סימן למוות.

מודי דהו מטיל את חיתתו באי מאן

תיאורים פולקלוריים אלה חצו את האוקיינוס האטלנטי יחד עם האדם הלבן, ובפולקלור של קונטיקט מסופר על "הכלב השחור של הגבעות התלוליות". האגדות

המקומיות יודעות לספר שעסקינן בכלב גדול עם עיניים זוהרות, והוא מהווה סימן למוות או לפחות לחוסר מזל.

הקורא שם בוודאי לב לקווים המשותפים בין כל הכלבים הללו. הצבע השחור המיוחס להם "מתכתב" עם האמונות הטפלות ביחס לחתול שחור, אך גם להשתלבות ברקע השחור של הלילה, הזמן המפחיד בו קורים כל האסונות. תיאורי העיניים המפחידות חוזרים ונשנים, כאשר לעיתים מצטרפות להשלמת התמונה גם השיניים חדות, המוסיפות על האימה.

במיתולוגיה

אחד היצורים המופיעים בכמה מיתולוגיות של תרבויות שונות הוא כלב השאול – כלב אכזרי עם עיניים לוהטות ומראה דימוני. המפורסם מבין כלבי השאול הוא **קרברוס** (לעיתים נכתב בתעתיק "**סרברוס**" או "**צרברוס**"), כלב בעל שלושה ראשים וזנב דרקון מן המיתולוגיה היוונית העתיקה. קרברוס עומד בפתח העולם הבא, שומר על שערי השאול, ומגלם את תמצית האכזריות והנאמנות. קרברוס הוא בנם של **אכידנה טיפון**, ותפקידו למנוע מנשמות לעזוב את ממלכת השאול שבה שולט אל השאול **האדס**. דמותו של קרברוס החדירה פחד בליבם של בני תמותה, ולימדו שהמוות הוא בלתי נמנע.

מימין: קרברוס, הכלב בעל שלושת הראשים. משמאל: הרקלס נאבק בקרברוס

משימת הגבורה השתים-עשרה והאחרונה של **הרקלס** הייתה להעלות ממעמקי השאול את קרברוס ולתפוס אותו. לצורך משימה זו התעטף הרקלס בעור אריה, ולפת את קרברוס בעוצמה רבה עד שהכניע אותו. סיפור זה, והעובדה שמדובר במשימה האחרונה של הרקלס, ממחיש עד כמה נחשב קרברוס כיצור מטיל אימה.

דמות מסקרנת נוספת מהמיתולוגיה היוונית היא **אורתרוס**, אחיו של סרברוס. זה הוא כלב דו-ראשי השומר על הבקר של **גריין**, ענק מפלצתי עם שלושה גופים. שני ראשיו סימלו ערנות, ובעזרתם היה מסוגל לסקור את הסביבה ולהגן מפני כל איום.

המיתולוגיה הנורדית הביאה לעולם את **פנריר**, כלב-זאב מפלצתי, בנו של האל רב התעלולים **לוקי** והענקית **אנגרבודה**. פוטנציאל ההרס של פנריר הטריד את האלים והם ניסו לכבול אותו בשלשלאות בלתי שבירות. כאשר יצליח פנריר להשתחרר מכבליו הוא יגיע סדרה של אירועים שיובילו בסופו של דבר לאירוע האפוקליפטי הידוע בשם ראגנארוק, סוף העולם.

הכלב-זאב פניר נראה בצד שמאל

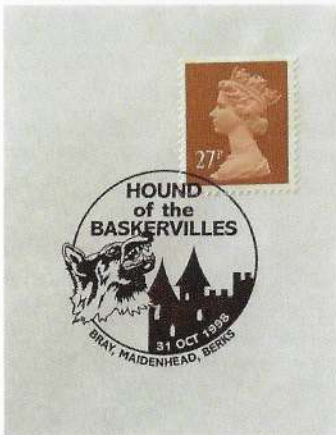
גארמר, כלב השמירה המפלצתי של הלהיים, ממלא תפקיד משמעותי אחר במיתולוגיה הנורדית כשומר אימתני בשערי השאול. נשמע מוכר? בוודאי. לעתים קרובות מתואר גארמר ככלב ציד מוכתם בדם עם עיניים אדומות בהקות (עוד אלמנט סיפורי שחוזר על עצמו), שנוכחותו עוררה אימה בליבם של אלה שנתקלו בו. התיאור של גרמר בספרות המיתולוגית הנורדית מסמל את האמונה הנורדית העתיקה בחיים שלאחר המוות.

אומנות

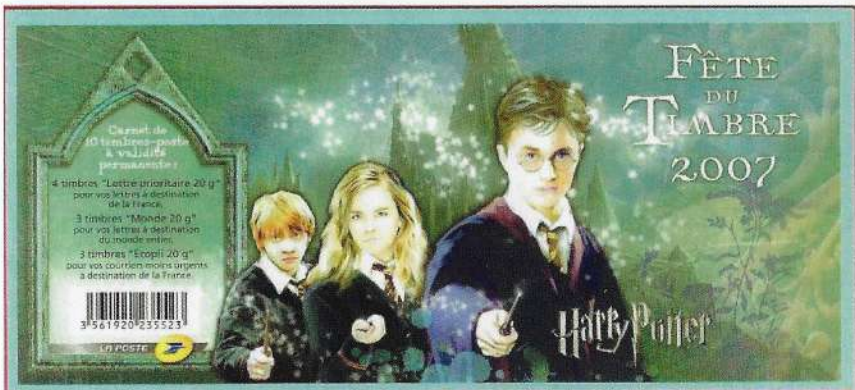
כלבם של בני בסקרוויל

עם כל כך הרבה כלבים שחורים בעלי עיניים בורקות, אדומות ורושפות לא פלא ש**סר ארתור קונאן דויל** הצטרף לרשימה עם ספרו "כלבם של בני בסקרוויל". זהו רומן בלשי באורך מלא אודות הבלש **שרלוק הולמס**, אשר נקרא להגן על **סר הנרי בסקרוויל**, בן למשפחת אצולה, אשר אנשיה נרדפים זה דורות על ידי כלב מפלצתי, כך על פי האגדה. לא נפרט את סיפור העלילה, כדי לא להרוס את ההנאה למי שטרם קרא את הספר (יש מישהו כזה?). ממילא העניין שלנו הוא בדמותו של הכלב, המתואר כ"חיה שחורה ועצומה" בעלת עיניים יוקדות. הבול האנגלי הנראה כאן משמאל מתאר את כלבם של בני בסקרוויל, והוא דומה להפליא לכלבים האגדתיים מהפולקלור של אנגליה והסביבה, אשר הזכרו בראשית המאמר.

כלבם של בני בסקרוויל הונצח גם בכמה חותמות דואר אנגליות, ואני בחרתי להציג כאן שתיים מהן. בחותמת הימנית אופן העמידה של הכלב הוא מבשר רעות, ואילו בחותמת השמאלית מושג אפקט האימה באמצעות הפה הפעור והשיניים החדות.

ההשפעה של כלבי השאול המיתולוגיים על ג'.ק. רולינג, מחברת ספרי "הארי פוטר" הייתה עצומה. פאנג הוא כלב הציד הסוער והנאמן של האגריד. לעתים קרובות הוא מלווה את האגריד והשלישייה הצעירה (הארי, רון הרמיני) בהרפתקאותיהם. למרות המראה המפחיד שלו, פאנג עדין לב ומגונן. לעומתו, פלאפי הוא כלב בעל שלושה ראשים השייך להאגריד, השומר על הדלת המובילה לחדר הסודי בו נשמרת אבן החכמים. רולינג מתארת את פלאפי כך: "כלב מפלצתי, שמילא את כל החלל בין התקרה לרצפה. היו לו שלושה ראשים. שלושה זוגות עיניים בולטות, מוטרפות; שלושה אפים, רוטטים ומרחרחים לכיוונם; שלושה פיות נוטפים שרשראות ארוכות של ריר משיניים חדות ומפחידות". קל לראות את הדמיון לקרברוס, כשם שברור לחלוטין ששמו של פלאפי ("רר", באנגלית) אינו מעיד על אופיו. בעולם הקוסמים של רולינג ראיית כלב גדול ושחור נחשבת לסימן מוות הידוע כ-Grim. כאשר הארי רואה גרים, הוא וחבריו וכמהם גם הקוראים מאמינים שזה סימן לסכנה או אפילו מוות קרוב.

הארי פוטר עם הרמיני ורון. כריכת קונטרס

דמויות הכלבים המפחידים לא התחילו בספריה של רולינג אלא כבר בתנ"ך. למשל, "וגם לאיזבל דבר ה' לאמר הכלבים יאכלו את איזבל בת ה' יזרעאל" (מלכים א', כ"א כ"ג) או "כָּלֵב שָׁב עַל קָאוּ קָסִיל שְׁנֹנֶה בְּאוֹלְתוֹ" בספר משלי.

אני מקווה שמקבץ הסיפורים הזה לא יגרום לקורא להתחיל לחשוש מכל כלב הנקרה בדרכו. במציאות אין כלבים רעים – יש רק בעלים חסרי אחריות. כלב לא תוקף סתם, אלא מטעמי הגנה בלבד והוא תמיד יישאר ידידו הטוב של האדם.

אריק שורץ הוא שופט כלבים מוסמך. הוא אוסף (ובעבר גם הציג) את הנושא "כלבי מזחלות ומזחלות כלבים". כתובתו למשלוח תגובות: arie.schwarz62@gmail.com

ברירת קנס

אספן המציג את אוספו באופן תחרותי נתקל לעיתים קרובות בבעיה: יש לו פריט שהוא בעל חשיבות לסיפור ומבחינה זו אין לו תחליף, אבל הפריט הוא מודרני ואין בו כל נדירות. אם הוא לא יציג את הפריט – ייפגע הסיפור שלו, ואף מציג אינו מעוניין בכך. מצד אחר, עבור פריט מודרני ורגיל

המציג לא יזכה בניקוד בסעיף הנדירות. מה לעשות? הפיתרון הטוב ביותר (וגם הקשה ביותר לביצוע) הוא למצוא גירסה מעניינת יותר של הפריט הבנאלי, לכאורה.

לפנינו חותמת ביול של בית עסק מאנגליה, אשר הוציא לאור כתב עת בשם "שחמט" (באנגלית: Chess). לבית העסק הייתה חותמת ביול החל משנת 1945, ואני השתמשתי בה כדי להדגים את הנושא של כתבי עת בנושא השחמט. הנקודה התמטית (הפצת ידע על משחק השחמט באמצעות כתבי עת מתמחים) נראית לי חשובה מספיק לצורך התצוגה שלי, אך אין בנמצא פריט מוקדם יותר וטוב יותר מבחינה בולאית המראה זאת.

דוגמא לחותמת הביול של כתב העת "שחמט" משנת 1956. המכונה היא מתוצרת ניאופוסט

חותמת הביול הזו איננה מיוחדת בשום צורה, ושום שופט לא יזכה אותי אפילו בקמפוז של נקודה בזכותה. חותמות מסוג זה מוצגות בדרך כלל כגזיר מתוך מעטפה או ב"חלון", משום שאין כל סיבה לבזבז שטח יקר בדף התצוגה עבור מעטפה, שאין בה עניין של ממש. בעבר נהגתי להציג את חותמת הביול הזאת בשל חשיבותה לסיפור, כאשר בצד הפריט הפגנתי קורטוב של ידע בולאי: ציינתי שהמכונה היא מתוצרת חברת "ניאופוסט", והיא הייתה ניתנת לכיוונון רק למספר מוגבל של ערכים שנקבעו מראש. לנקודה זו תהיה חשיבות בהמשך הסיפור.

לאחרונה הצלחתי למצוא את חותמת הביול הזו על מעטפה מעניינת, כזו שיש להציג במלואה, ללא "חלון". בפריט המוצג בעמוד הבא מופיעה חותמת הביול על מעטפה, שנשלחה ב-12 באוגוסט 1947 לעיר ברדה שבדרום הולנד. תעריף הדואר למשלוח דברי דפוס להולנד בדואר ים עמד (החל מה-1.5.1940 ועד ה-1.7.1948) על 3 פני, אבל כנראה שערך זה לא היה מתוכנת מראש במכונת הביול. סביר להניח, שעיקר

התפוצה של כתב העת הייתה בבריטניה עצמה או למדינות חבר הלאומים, כך שהמוציא לאור לא נדרש לעיתים קרובות להתשתמש בערך נקוב של 3 פני. השולח הסתפק איפוא בביול בסך 2½ פני, ובמקום להוסיף בול בערך של ½ פני, פשוט קיווה לטוב.

התקווה הזו נכזבה: פקיד הדואר בברמינגהאם שם לב לביול החסר והטביע על המכתב חותמת בצורת משושה (במרכז למטה) (ובו האות T לסמן קנס. בתחתית חותמת זו ניתן לראות את האותיות BM המסמנות את ברמינגהאם.

ברור, שאת הקנס היה צריך לגבות ממקבל המכתב בהולנד, אך כיצד יכול הדואר ההולנדי לדעת כמה עליו לגבות? מאיפה ידע פקיד הדואר בברדה מה הם התעריפים הנהוגים באנגליה? כדי לעזור לו הוסיף פקיד הדואר בברמינגהאם חותמת משושה נוספת, הנראית בצד ימין. כתובה בה האות T ולידה הסיפרה 8, המסמנת את גובה הקנס. בשורה השניה נראות האותיות FS, שהן קיצור ל-Foreign Section.

נעזור שניה לתרגיל מתמטי קצר: התעריף הנדרש למשלוח היה 3 פני, אך המכתב בויל בחסר של חצי פני. הקנס שהדואר גובה במצבים כאלה הוא כפל החסר, ובמקרה זה פני אחד. אז מדוע הוטבעה חותמת קנס בגובה 8? התשובה היא, שהקנס תורגם למטבע אחר: פקיד הדואר האנגלי לא ידע מה שערי החליפין של כל המטבעות בעולם. בכל מקרה של קנס בדואר לחו"ל הוא תרגם את גובה הקנס למטבע בינלאומי – זהב. הספרה 8 מסמלת אם כן 8 סנט של זהב.

המכתב הגיע להולנד יומיים לאחר שנשלח, ושם פקיד הדואר ביצע את פעולת ההמרה למטבע המקומי: 8 סנט זהב היו שווים אז 7 סנט של הגילדן ההולנדי, והקנס אכן נגבה מהמקבל באמצעות בולי דמי דואר הולנדיים (צד שמאל למטה).

בזכות הביול החסר והקנס יש בידי כעת מעטפה "מעניינת" עם חותמת הביול של כתב העת "שחמט". את המעטפה הזו אני מציג במלואה, מביא (בקיצור נמרץ) את עיקרי הסיפור, ומפגין בכך ידע בולאי. כמובן שפריט בודד כזה לא משפר את האיכות של התצוגה כולה במידה ניכרת, אבל אם אצליח להחליף פריטים מודרניים רבים בפריטים מעניינים שכאלה תהיה לכך השפעה גם על התצוגה כולה. מלבד זאת, בתור אספן יש לי חוויה מעניינת יותר, וזה בעצם הדבר החשוב ביותר!

יורם לוביאניקר, עורך "נושאון" וחבר נשיאות התאחדות בולאי ישראל, מציג אוסף בנושא "שחמט – משחק המלחמה". התצוגה שלו זכתה במדליית זהב גדול בתערוכות עולמיות. כתובתו למשלוח תגובות: lubianiker@gmail.com

שלם את דמי החבר באיל"ת עוד היום!

את דמי החבר בסך 160 ₪ (80 ₪ לנוער) ניתן לשלם באמצעות:

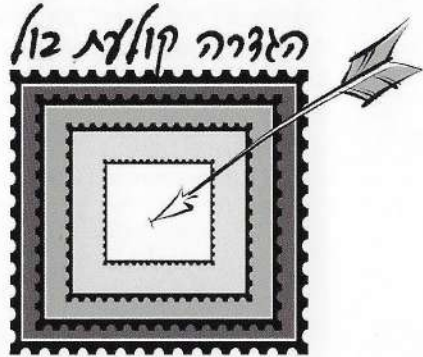
- ✓ **תשלום באפליקצית "ביט":** לרן ברש, טלפון 052-5250780.
- ✓ **העברה בנקאית:** בנק הדואר (בנק 09), סניף 001, חשבון מספר 7315171. בפרטי ההעברה יש לציין את שם המעביר ואת השנה בעבורה מתבצע התשלום.
- ✓ **משלוח המחאה בדואר:** יש למלא צ'ק לפקודת איל"ת, ולשלוח לגזבר **רן ברש:** רחוב הירורה 1, ת.ד. 8486, גן יבנה 7086131.

הספריה הבולאית לרשותכם!

אתם מוזמנים לבקר בספריה הבולאית של התאחדות בולאי ישראל במשרדי ההתאחדות החדשים ברחוב אבן גבירול 39, תל אביב. הספריה פתוחה בימי חמישי בין השעות 8:00 ל-15:00. ניתן לשאול ספרים גם באמצעות הדואר. לפריטים נוספים ניתן לפנות ליעל בטלפון 03-6295547.

גלויות מגדוט

גלויות מגדוט (Meghdoot) הן דברי בולים המונפקים בהודו עם פרסומות פרטיות על גביהן. בזכות הפרסומות הללו הגלויות נמכרות לצרכנים על ידי הדואר במחיר מוזל, בדומה לגלויות ה"פובליבל" בבליגיה או גלויות ה"אקו" ביפן. פירוש השם "מגדוט" בסנסקריט הוא "שליח הענן".

ראשיתן של גלויות המגדוט היה בעיר צ'נאי באוגוסט 2002. המחיר המלא של משלוח גלויה בהודו הוא 50 פייס, או חצי רופי. מחירה של גלויות "מגדוט" לצרכן הוא מחצית מכך – 25 פייס, כלומר רבע רופי.

גלויות מגדוט שהונפקה בשנת 2020 (שנת ההנפקה מודפסת על גבי הגלויה) בנושא אגירת מי גשמים

אם התמלא ליבכם חשש שמא הדואר ההודי סופג הפסדי עתק בגין השימוש בגלויות המוזלות אתם יכולים להרגע. המפרסם משלם לדואר ההודי 2 רופי בתוספת מע"מ עבור כל גלויה, כאשר הכמות המינמאלית היא 100,000 יחידות. מכאן נובע, שאין מדובר בפריטים נדירים או קשים במיוחד להשגה.

הזכות להזמין גלויות מגדוט שמורה לגורמים פרטיים בלבד, המעוניינים לפרסם את המותג או להעביר את המסר שלהם באמצעות הגלויה. הלקוח המפרסם יכול לקבוע מה יהיה אזור מכירת הגלויות. סביר להניח כי יהא זה בהתאם לפלח קהל היעד אליו הוא

מבקש להגיע. יש לציין, כי 2,000 יחידות מתוך כל הזמנה מועברות למכירה בשמונה סניפי דואר מרכזיים ברחבי הודו המתמחים במכירת כלילים. למרות זאת השימוש בגלויות אלו אינו רחב, בקנה מידה הודי כמובן, משום שבמשך השנים הפך השימוש בגלויות בכלל לפחות נפוץ.

גלויה משנת 2022 בנושא המלחמה בנגיף הקורונה

גלויה מ-2007 המעודדת שימוש באמצעי מניעה

עד היום הודפסו אלפי גלויות ב-18 מהשפות הנהוגות בהודו. נושאי הפרסומות רבים ומגוונים: מוצרי צריכה, בנקים, כרטיסי אשראי, כלי תחבורה, כלי עבודה, אנרגיה מתחדשת, מסרים חברתיים – רישום ילודה, זכויות צרכנים, מניעת עישון, עידוד חיסונים וכו'. בעניין הפחד, אחד מנושאי חוברת "נושאון" זו,

הפרסומות שהופיעו על הגלויות עוסקות במלחמה באיידיס, מניעת מלריה, השמירה על ההיגיינה הציבורית (שימוש בשירותים ציבוריים ולא ברחובות), מניעת צרעת (שעדיין נפוצה בהודו) ועוד.

פתרון החידה הבולאית

בגיליון הקודם היצגנו בפניכם בולים, אשר מאחוריהם הסתתרו ביטויים ובהם המילה "בית". להלן מובא הפתרון אליו התכוונו.

בית אבא

בית ספר

בית כנסת

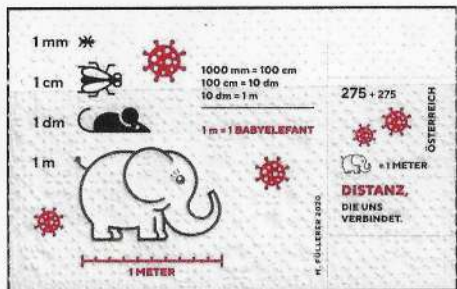
הר הבית

חסר בית (צבע חסר)

בית קפה

בית שימוש

קבוצת בית

בית נבחרים

הבול מימין היווה את האתגר הקשה מכולם. הבול מראה את הלינס, אל השמש במיולוגיה היוונית. הביטוי אליו התכוונו הוא "בית שמש".

כמובן, שהפתרון שלנו איננו יחידי. למשל, הבול המראה את אבא הלל סילבר יכול להתייחס גם לביטוי "בית הלל".

מבין הפותרים את החידון עלה בגורל שמו של אילן סגל, והוא זוכה בפרס בולאי מתנת התאחדות בולאי ישראל.

לא קיבלת את נושאונט?

נושאונט, העיתון הבולאי המקוון הראשון בשפה העברית, מופץ שלוש פעמים בשנה. חברי איל"ת זכאים לקבל אותו ללא תשלום, אולם לצורך הפצת נושאונט אנו זקוקים לכתובת הדואר האלקטרוני (e-mail) שלכם. כתובתכם תשמש את ועד האגודה ואת העורכים לצרכי פעילות האגודה בלבד, ולא ייעשה בה כל שימוש אחר. פנו אלינו עוד היום לכתובת noson.ed@gmail.com, וגם אתם תקבלו את נושאונט. נשמח גם לשלוח לכם גליונות קודמים, על פי בקשה.

חידה בולאית

מאחורי ששת הבולים המובאים כאן מסתתרים ביטויים ובהם נכללת המילה "פחד". עליכם לזהות את הביטויים, אשר חלקם קלים מאוד לפענוח וחלקם מהווים אתגר קשה יותר לפיזוח. כדי להקל עליכם את האתגר, נסתפק בחמש תשובות נכונות.

את התשובות לחידון יש לשלוח למערכת "נושאון" באמצעות הדואר האלקטרוני לכתובת noson.ed@gmail.com, וזאת עד ליום **1.12.2023**.

בין הפותרים נכונה יוגרל פרס בולאי באדיבותה של התאחדות בולאי ישראל.

כריכה של קונטרס בולים אנגלי המראה את טביעת רגלו של הכלב המפלצתי
הרודף את בני בסקרוויל
ראו מאמר בעמוד 21

